

## THE POETRY OF ILEANA MĂLĂNCIOIU – BETWEEN CONFESSION AND MANIFESTO

Iulia Nedea

PhD Student, University of Oradea

*Abstract:* This paper aims to present the characteristics of the final part of Ileana Malancioiu's creative output. In the first section, we will examine the book *Linia vieții* (*The Line of Life*) in which the tendency to hyperbolize what is real becomes evident, beside a certain change in the imagery within, as the poet sheds the poems' fantastic layer and opens them towards realism. In the second section of our essay, we shall analyze the poems from *Urcarea muntelui* (*The Ascension of the Mountain*), where the poems strip their visionary quality and the main theme is history.

*Keywords:* poetry, imagery, realism, vision, history

Ultima etapă a creației poetice a Ilenei Mălăncioiu a fost cel mai adesea numită de critici realistă, puternic ancorată în istorie sau chiar ca poezie socială. S-a subliniat de nenumărate ori viziunea a scriitoarei șazeciste asupra aceleiași teme pe care o regăsim în poemele ei încă de la debut, anume tema timpului.

Atât doar că aici, într-adevăr, istoria ocupă prim-planul, iar limbajul poemelor devine tranzitiv tocmai datorită prizei la real pe care o au textele. Cu toate acestea, ele nu sunt tocmai poeme realiste, cum au fost numite uneori. Le salvează tendința de hiperbolizare pe care le-o aplică poeta.

Adevărul și libertatea sunt cele două teme aduse în discuție ale celor din urmă volume. Imaginarul se schimbă, renunțând la mitologie și fantastic, punând în lumină tot mai frecvent simboluri precum *muntele*, simbol al verticalității morale. Dintre poeziile care deschid problema aceasta încă din volumul *Linia vieții*, două sunt ilustrative.

Cea dintâi, *Amiază*, deși descrie un cadru familiar, ajunge să amplifice tensiunea până la limita grotescului. Titlul trimite spre sentimentul autoliniștirii. La fel ca în poeziile Anei Blandiana, unde trimiterile cele mai frecvente erau la motivul somnului, regăsim și aici motivul morților vii, al celor care nu acționează, al ființelor pasive. Moartea pe jumătate, despre care vorbește Ileana Mălăncioiu, se referă la absența unui profil moral al omului în lume:

“Despre morți numai de bine  
Îngân cu capul pe spate  
În iarba proaspăt cosită  
Dar despre cei morți pe jumătate?”<sup>1</sup>.

O figură aparte, cea a persecutorului, apare prinsă în numeroase ipostaze. În poemul *Chiar așa* regăsim un scenariu al omului persecutat. Același calm cu care începe poemul ajunge să se transforme într-o imagine de-a dreptul monstruoasă. Poezia e alcătuită pe structura unui interogatoriu, deși acest lucru nu pare evident până la final, întrucât ea pare că începe ca un simplu dialog:

“Și îmi repetă iarăși

---

<sup>1</sup>Idem, *Linia vieții*, Editura Cartea Românească, București, 1982, p. 46.

Scurt și sec  
Ca la un interogatoriu:  
De ce te-ai bucurat?  
Chiar așa, mă gândesc  
De ce m-oi fi bucurat?”<sup>2</sup>.

Caracteristic acestei poezii, și valabil pentru toată perioada acestor poeme, e neobișnuitul care survine brusc în realitatea banală. Numeroase poeme încep cu imaginea aparentă a ființei obișnuite, lipsite de spectaculos. Apoi, brusc, totul ia o turnură neobișnuită, iar ființa se găsește în situația de a face față unei vini despre care nu știe de unde a apărut și ce finalitate are.

În poeme ca *Gravitația dispăruse* universul e atât de absurd, încât devine lipsit de orice fundament, lege sau firesc, iar lucrurile încep să cadă în sus:

“Și toate căderile ar fi fost în jos  
Și toate înălțările ar fi venit de la sine  
Dar nimeni n-avea curaj să se mai desprindă  
De copacul de care se ține”<sup>3</sup>.

Poezia nu mai este neapărat interesată de ea însăși, cât e preocupată de mesaj. Interesantă este și orientarea textelor către un receptor colectiv, care dă senzația de obiectivitate sau descriptivitate în poezie. Singurul reper pe care-l regăsim în aceste poeme este acela al ochiului care observă și comentează istoria. De asemenea, față de etapele de creație anterioare, vom regăsi acum un număr mai mare de arte poetice.

Un grad mai mare de conștiință a eului creator asupra cuvintelor și asupra statutului său transpare de data aceasta. În plus, el are și conștiința faptul că destinul său este de a transmite un mesaj spre ieșirea colectivității din amorțire, destin care, se dovedește a primi un răspuns tragic, întrucât nu se va împlini niciodată. În locul cuvintelor care ar trebui să ducă lumea înspre o finalitate, se așterne o tăcere absurdă.

Imaginea Babilonului o regăsim în acest grotesc care vine din tăcerea impusă de rostirea repetitivă a acelorași cuvinte:

“Vorbeam din nou cu toții aceeași limbă  
Spuneam același lucru, vreau să zic  
Iar el se uita liniștit cum strigam cât puteam același cuvânt  
Care nu însemna absolut nimic”<sup>4</sup>.

Drama acestor poeme reiese din absența individualității. Perspectiva asupra oamenilor care nu acționează și, deci, nu există, se amplifică în *Urcarea muntelui*. Dacă în volumul anterior regăseam ipostaza persecutorului, de data aceasta figura centrală al poemelor va fi autoritatea oarbă. Interesant este faptul că niciodată în aceste poeme ale scriitoarei șaizeciste chipul autorității nu reușește să iasă dintr-o anumită ambiguitate.

Penultimul volum al Ilenei Mălăncioiu începe cu un poem cinic. Ironia din celelalte cărți ale poetei se transformă deja din primele versuri într-un soi de nihilism. Nicăieri în celelalte volume nu regăseam într-atât de multă revoltă. Cu toate acestea, nu mai avem de-a face cu revolta lui Iov, regăsită în volumul *Ardere de tot*. Acum vom regăsi eul în ipostaza revoltatului Sisif, care își poartă povara, însă nu acceptând-o, ci visând că o poartă ca un erou. Cu cât contextul devine tot mai sufocant, cu atât eul își întărește crezul:

---

<sup>2</sup>*Ibidem*, p. 86.

<sup>3</sup>*Ibidem*, p. 89.

<sup>4</sup>*Ibidem*, p. 56.

“Oricum o să fie bine  
Vine o vreme când totul e bine  
Dar eu mă încâpățânez să cred  
Că încă nu e vremea”<sup>5</sup>.

Întreg acest poem este centrat pe ideea de tranzitare a unui timp uman, lipsit de greutate. Dacă în *Pasărea tăiată* tranziția era dificilă, aici ea este de dorit și este chiar grăbită. În *Linia vieții* timpul este grăbit pentru a ajunge în nicăieri, întrucât nihilismul devine esență a fiecărui cuvânt. Toată poezia din acest volum și din *Urcarea muntelui* se hrănește din acest nihilism.

Dincolo de obsesia traversării anotimpurilor, muntele devine element esențial, regăsit aproape în fiecare poem. Muntele este uneori asociat sau chiar asimilat eului, pe când altele el este un element care măsoară distanța sau depărtarea de ideal.

Semne ale salvării nu mai există aici. Singura modalitate de evadare este aceea de a încerca traversarea muntelui, care presupune și asumarea depășirii unei distanțe: “în creierul meu sta muntele spre care priveam/ Răsturnat, chircit, îngropat”<sup>6</sup>. Unele dintre poeme sunt adresări către o colectivitate anonimă, iar urcarea muntelui ar putea fi o chemare la regăsirea individualității:

“Cine ar putea urca astăzi muntele  
Ar intra în cumplitul mister  
ca în propria lui grădină”<sup>7</sup>.

O altă poezie surprinde muntele ca pe un element ce oferă perspective și posibilități de salvare:

“Cât de senini erau munții ieri  
Cu toate nuanțele toamnei pe ei  
(...) Și frunze roșii cădeau peste mine  
Aduse de pe munți de vântul orizontal”<sup>8</sup>.

Dacă în primele poeme eul reușea să se salveze apelând la sacru ori la forța sa psihică, acum și această posibilitate de salvare se risipește. Trupul este acela care dictează inspirația scrisului, poezia Ilenei Mălăncioiu nefiind departe de poezia lui Arghezi din *Flori de mucigai*:

“Nu mă mai vizitează nici un înger  
Creierul meu e din ce în ce mai pustiu  
O fisură ascunsă crește pe zi ce trece  
În peretele celulei cu care scriu”<sup>9</sup>.

Un poem ca *Muntele înfipt în cer* pune în evidență incapacitatea omului de a distinge planurile realității. Nu numai adevărul este chestionat în aceste poezii, ci și ierarhiile și realitatea însăși. Nu mai există fundament uman sau rațiune care să asigure fundament lumii. Nu numai că trecerea într-un dincolo este imposibilă, ci deruta este atât de mare, încât planurile realității se confundă. Dacă în lirica de început ființa încerca să creeze sentimentul de consubstanțialitate, aici lumea *de dincolo* invadează și se integrează forțat, înlocuind-o pe cealaltă:

“Muntele înfipt în cer ca sub un pod

---

<sup>5</sup>*Ibidem*, p. 5.

<sup>6</sup>*Ibidem*, p. 27.

<sup>7</sup>*Ibidem*, p. 33.

<sup>8</sup>*Ibidem*, p. 79.

<sup>9</sup>Idem, *Urcarea muntelui*, Editura Litera, București, 1992, p. 99.

Podul se clatină sub pașii grei  
Ai sufletelor care trec în cadență  
Noi ne scăldăm în apa turbure de sub ei.

Nimeni nu mai poate să ajungă la mal”<sup>10</sup>.

Ceea ce se mai petrece în acest ultim volum este trecerea de la viziune (religioasă ori mitică) la vederea unei lumi stăpânite de orbire. Regăsim mai multe ipostaze ale orbirii în *Urcarea muntelui*, care, la rândul lor alcătuiesc un mit al omului orb. În primul rând orbirea este asociată somnului, letargiei.

Atunci când nici prezentul, simbolizat de verticalitatea muntelui, nici memoria nu mai au pretenția de a fi etaloane pentru adevăr, singurul sprijin rămâne visul. Care, la rândul său, devine un coșmar acceptat cu seninătate:

“Dormeam lângă-acel munte ce nu mai e urcat  
Și toți visam deodată același vis urât  
În care cineva ne-a coborât  
Tocmai acolo unde eram cu adevărat”<sup>11</sup>.

Două ipostaze pot fi identificate în poemul acesta – cea a victimei, simbolizate de mulțimea lipsită de individualitate, dar nu o victimă lipsită de vină, întrucât, așa cum susține și în eseurile din *Vina tragică*, lipsa acțiunii nu îl face pe om mai puțin vinovat, și cea a călăului, care, asemeni unei mașinării kafkiene, aplică legea morală lipsit de umanitate. Ultimul sâmbure de umanitate rămâne de găsit în vis:

”Dormeam lângă acel munte ca lâng-un paradis  
Pierdut, în care lumea aceasta vinovată  
Nu mai putea s-ajungă pe jos ca altădată  
Și încerca să urce pe sforile din vis”<sup>12</sup>.

Poemul *Marea speranță* reia aceeași imagine. Doar că vocea eului vorbește în numele unei întregi societăți, al cărei adevăr încearcă să-l transforme într-unul încă viabil. Eul încetează a mai fi vizionar, timpul, de asemenea, iese din mit, devine din ce în ce mai apăsător. Contemplația se transformă în necesitate de a acționa:

“A trecut și anul acesta și nu s-a întâmplat nimic  
Poate că-n iarna asta care n-a trecut încă (...)  
Eu nu trăiesc în turnul de fileș; eu trăiesc  
Într-un oraș în care toată lumea  
De la un timp visează mereu același vis  
Din ce în ce mai des”<sup>13</sup>.

Nici un alt volum al Ilenei Mălăncioiu nu conține într-atât de multe arte poetice ca *Urcarea muntelui*. De fapt, există o ecuație care traversează întreaga carte: poetul, întrebându-se despre utilitatea poeziei și posibilitățile de salvare pe care le mai poate ea oferi într-o istorie tot mai întunecată.

1. Horodincă, Georgeta, *Studii literare*, Editura Eminescu, București, 1978.

<sup>10</sup>*Ibidem*, p. 50.

<sup>11</sup>Ileana Mălăncioiu, *Urcarea muntelui*, Editura Litera, București, 1992, p. 52.

<sup>12</sup>*Ibidem*

<sup>13</sup>*Ibidem*, p. 89.

2. Mălăncioiu, Ileana, *Linia vieții*, Editura Cartea Românească, București, 1982.
3. Mălăncioiu, Ileana, *Urcarea muntelui*, Editura Albatros, București, 1985.
4. Mălăncioiu, Ileana, *Urcarea muntelui*, ediție necenzurată și adăugită, Editura Litera, București, 1992.
5. Moldoveanu, Daniela, *Poezia confesivă*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2014.
6. Pop, Ion, *Recapitulări*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1995.